

Панькевич В. Н. Уголовно-правовая характеристика разглашения коммерческой тайны

В статье представлена уголовно-правовая характеристика разглашения коммерческой тайны (статья 232 Уголовного кодекса Украины). Автором рассмотрены объективные и субъективные признаки состава преступления, который посягает на коммерческую тайну как объект интеллектуальной собственности. Внесены предложения по усовершенствованию действующего уголовного законодательства Украины относительно защиты коммерческой тайны.

Ключевые слова: уголовная ответственность, диспозиция уголовно-правовой нормы, разглашение коммерческой тайны, уголовное наказание.

Pankevych V. Criminal-legal Characteristic of the Disclosure of the Commercial Secret

In article the criminal-legal characteristic of disclosure of the trade secret (article 231 of Criminal Code of Ukraine) is carry out. The objective and subjective signs of corpus delict which is encroached to the trade secret as object of intellectual property are considered by the author's. The some aspects of the historical development of the institution of criminal law protection of commercial secrets as an object of intellectual property rights and carry out comparative analysis of the Criminal Code of Ukraine from 2001 and the Criminal Code of Ukraine from 1960 are considers by the author. In this regard are indicates the expediency of amending the current edition of Article 232 of the Criminal Code of Ukraine by fixing a note where the legislator should determine the size of the material damage with an attachment to the non-taxable minimum of incomes of citizens, which in turn will contribute to the stability and unity of law enforcement practice, and will allow to unmistakably are distinguish the crime from administrative misconduct.

The article deals with the generic and direct objects of the crime, which is enshrined in Article 232 of the Criminal Code of Ukraine and opinion about exclusion of bank secrecy from the criminal law of this article. The author points out the imperfection of the terminology used to form the disposition of Articles 231 and 232 of the Criminal Code of Ukraine, which is contrary to other applicable legislation of Ukraine, in particular Law of Ukraine "On Protection from Unfair Competition". In the article the author is advocates the statement that the crime provided for in Article 212 of the Criminal Code of Ukraine is only by special subject and in the presence of direct intent and selfish or personal motives.

The deals are improved in the existing criminal legislative of Ukraine by protecting of on trade secret.

Keywords: criminal responsibility, disposition of criminal-legal norm, disclosure of trade secret, criminal punishment.

УДК 343.71

С. Д. Подгородний

**ЗМІСТ ДЕФІНІЦІЇ «ОБСТЕЖЕННЯ ЖИТЛА
ЧИ ІНШОГО ВОЛОДІННЯ ОСОБИ ШЛЯХОМ
ТАЄМНОГО ПРОНИКНЕННЯ В НИХ»**

У статті з метою визначення змісту дефініції «обстеження житла чи іншого володіння особи шляхом таємного проникнення в них» проаналізовано семантичне значення слів, що входять до вказаної дефініції, а також чинні нормативні акти. У результаті проведеного дослідження зроблено висновок, що

обстеження житла чи іншого володіння особи шляхом таємного проникнення в них – це один з дозволених законами видів спеціальної діяльності правоохоронних органів, метою якого є отримання первинної оперативно-розшукової інформації, превенція та розслідування злочинів.

Ключові слова: обстеження житла чи іншого володіння особи шляхом таємного проникнення в них, негласні слідчі (розшукові) дії, підрозділи Національної поліції.

Постановка проблеми. Аналіз емпіричного матеріалу свідчить, що останніми роками серед великої кількості різновидів негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів, які корелюють між собою в питаннях тактики та змісту, практичні працівники все частіше досягають мети кримінального провадження та оперативно-розшукової діяльності через здійснення обстеження житла чи іншого володіння особи шляхом таємного проникнення в них. Водночас, попри надання певного статусу обстеженню житла чи іншого володіння особи підрозділами Національної поліції шляхом таємного проникнення до них, вітчизняний законодавець у національному законодавстві не цілком розкрив змістове наповнення такої діяльності, зокрема використовуваних у теорії та практиці понять (обстеження, житло, інше володіння особи, проникнення), від яких залежить успішність документування чи розслідування злочинів. З огляду на це вважаємо за доцільне визначити дефініцію поняття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідивши історико-правову літературу щодо генезису обстеження житла чи іншого володіння особи шляхом таємного проникнення до них встановлено, що така діяльність протягом тривалого періоду існувала як спосіб виявлення орієнтувальної та доказової інформації, зокрема за часів Російської імперії у вигляді особливої поліцейської діяльності, що надавала можливість отримати доказову інформацію про вчинення злочину, а за радянських часів – у вигляді оперативного огляду. З огляду на це є очевидним, що певною мірою питання обстеження житла чи іншого володіння особи шляхом таємного проникнення в них було досліджено в працях таких учених, як К.В. Антонов, О.М. Бандурка, В.Д. Берназ, О.А. Білічак, М.П. Водько, А.Ф. Волобуєв, В.І. Галаган, С.М. Гусаров, О.Ф. Долженков, О.В. Капліна, С.М. Кислий, О.І. Козаченко, Є.Д. Лук'янчиков, М.А. Погорецький, В.Д. Пчолкін, Г.П. Середа, Є.Д. Скулиш, Р.Л. Степанюк, В.Є. Тарасенко, С.Б. Фомін, С.І. Халимон, В.В. Шендрик, В.Ю. Шепітько, О.М. Юрченко, О.О. Юхно та ін. Проте аналізуючи наукові праці названих учених, доходимо висновку, що на сьогодні зміст дефініції «обстеження житла чи іншого володіння особи шляхом таємного проникнення в них» розкрито не цілком.

Формування цілей. Метою статті є встановлення змісту дефініції «обстеження житла чи іншого володіння особи шляхом таємного проникнення в них».

Виклад основного матеріалу. Передусім вважаємо за доцільне визначити семантичне значення слів і словосполучень «обстеження», «проникнення», «житло особи», «інше володіння особи».

Відповідно до Академічного тлумачного словника української мови «обстеження» – це дія за значенням обстежити, оглянути, дослідити, визначити [1].

Водночас Всесвітній словник Української мови визначає наведене слово як синонім до слів огляд, обслідування та оглядини [2].

Свою чергою слово «проникнення» згідно з Академічним тлумачним словником української мови визначається як:

1) удаючись до хитрощів, обману і т. ін., спритно пробиратися, прокрадатися куди-небудь;

2) бути здатним пролазити, проходити куди-небудь та ін. [3].

Аналізуючи наведене, доходимо висновку, що в разі використання словосполучення «обстеження житла чи іншого володіння особи шляхом таємного проникнення в них» слово проникнення повинно використовуватися в значенні «удаючись до хитрощів, обману, спритно пробиратися, прокрадатися куди-небудь або проходити».

Що ж до семантичного значення слова «житло», то воно визначається як:

а) приміщення, пристосоване, призначене для життя людей; дім, оселя;

б) узагалі місце для проживання, перебування [4].

Зазначимо також, що відповідно до тлумачних словників «інше володіння особи» є похідним від слів «володіння» та «особа» та єдиного семантичного визначення не має, проте його зміст досить детально розкрито в нормативних актах.

Зокрема, Міністерство юстиції України в листі від 31.07.2013 № 423-0-2-13/11 дещо роз'яснює тлумачення поняття «інше володіння особи», зазначаючи, що під «іншим володінням особи» розуміється транспортний засіб, земельна ділянка, гараж, інші будівлі чи приміщення побутового, службового, господарського, виробничого та іншого призначення тощо, які знаходяться у володінні особи (частина друга ст. 233 КПК) [5].

Згідно зі ст. 317 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) власникові належать права володіння, користування та розпоряджання своїм майном. На зміст права власності не впливають місце проживання власника та місцезнаходження майна.

Суб'єктами права власності відповідно до частини першої ст. 318 ЦК України є Український народ та інші учасники цивільних відносин, визначені ст. 2 ЦК України.

Фізичні та юридичні особи можуть бути власниками будь-якого майна, за винятком окремих видів майна, які відповідно до закону не можуть їм належати. Склад, кількість і вартість майна, яке може бути у власності фізичних та юридичних осіб, не є обмеженими (частини друга, третя ст. 325 ЦК України).

Відповідно до положень ст. 397, ст. 398 ЦК України володільцем чужого майна є особа, яка фактично тримає його в себе.

Право володіння чужим майном може належати одночасно двом або більше особам.

Фактичне володіння майном вважається правомірним, якщо інше не випливає із закону або не встановлено рішенням суду.

Право володіння виникає на підставі договору з власником або особою, якій майно було передане власником, а також на інших підставах, установлених законом.

Зауважимо, що в теорії цивільного права під «володінням» розуміють юридично забезпечену власникові можливість мати майно у своєму безпосередньому фізичному чи юридичному віданні, у сфері свого фактичного господарського чи іншого впливу.

Водночас зазначимо, що в юридичній літературі поняття «житло» розглядається з декількох точок зору, а значення цього слова як терміна подано й у багатьох нормативно-правових актах, інколи навіть не узгоджених між собою.

У 2003 р. було вперше закріплено на законодавчому рівні термін «житло» як об'єкт права власності чи іншого титульного права. Зокрема, у ст. 379 ЦК України визначено, що житлом фізичної особи є житловий будинок, квартира, інше приміщення, призначені для постійного проживання в них [6]. До його прийняття в Україні не було законодавчого визначення терміна «житло» ані в Житловому кодексі Української РСР [7], ані в нечинному Законі України «Про власність» [8], ані в іншому законодавчому акті. Лише в постанові Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 № 10 «Про судову практику у справах про злочини проти власності» у п. 22 наводилося визначення житла, під яким пропонувалося розуміти приміщення, призначене для постійного або тимчасового проживання людей (будинок, квартира, дача, номер у готелі тощо). До житла прирівнюються також ті його частини, у яких може зберігатися майно (балкон, веранда, комора тощо), за винятком господарських приміщень, не пов'язаних безпосередньо з житлом (гараж, сарай тощо) [9]. Як убачається з цього визначення, під житлом малося на увазі будь-яке приміщення, призначене для проживання людини (зокрема й тимчасового) та забезпечення її потреб.

Утім, у коментарях до ЦК України фахівці-юристи вказують, що зміст поняття «житло» в цивільному та житловому праві дещо відрізняється [10]. Під житлом в житловому праві розуміють не тільки житлові (серед них і багатоквартирні) будинки та дачі, призначені для постійного проживання, але й відокремлені квартири та інші ізольовані приміщення (наприклад, окремі ізольовані кімнати в квартирах), гуртожитки, будинки-інтернати, спеціальні будинки для громадян похилого віку й інвалідів тощо, які зареєстровано в державних органах у такій якості. У цивільному праві під житлом насамперед розуміють об'єкт права власності та інших речових прав, що має особливий правовий режим. Житло є нерухомістю та, окрім цього, має суворо цільове призначення, що обумовлено зрослою нестачею житла та його особливою соціальною значністю [10].

Придатність житла для проживання визначається згідно з Постановою Ради Міністрів СРСР від 26 квітня 1984 року № 189 «Про порядок обстеження стану жилих будинків з метою встановлення їх відповідності санітарним та

технічним вимогам та визнання жилих будинків і жилих приміщень непридатними для проживання» [11]. На підставі цього нормативного акта обстеження стану жилих будинків проводиться інженерно-технічними працівниками житлово-експлуатаційних організацій за участю представників громадськості не менше одного разу на п'ять років.

Відповідно до Закону України «Про приватизацію державного житлового фонду» від 08 жовтня 1992 року право власності на житло в громадянина може виникнути на таких підставах: приватизація будинку (квартири), який входить до складу державного житлового фонду, отримання житла на підставі цивільно-правових угод (купівля-продаж, дарування тощо), у порядку спадкування, у порядку новостворення, за набувальною давністю [12].

Аналізуючи наведене, доходимо висновку, що в цивільному та житловому праві існують різні погляди на визначення «житла». По-перше, як місце проживання особи та, по-друге, як об'єкт права власності, проте незалежно від того, з якої точки зору воно розглядається, житло має низку спільних ознак.

Першою ознакою є призначення для проживання в ньому людини, що засвідчує належність житла до житлового фонду України [7].

Зміст «призначення житла» визначається ст. 6 Житлового Кодексу УРСР, відповідно до якого жилі будинки й жилі приміщення призначаються для постійного проживання громадян, а також для використання у встановленому порядку як службових жилих приміщень і гуртожитків. Також забороняється надавати приміщення в жилих будинках для потреб промислового характеру (за новим ЦК України – для потреб промислового виробництва) [7].

Як уже зазначалося, житло можна розглядати як місце проживання, що обирається громадянином для постійного чи переважного проживання в ньому. Під місцем проживання розуміється житловий будинок, квартира, інше приміщення, придатне для проживання в ньому (гуртожиток, готель, тощо), у відповідному населеному пункті, у якому фізична особа проживає постійно, переважно або тимчасово (ст. 29 ЦК) [7].

Як прослідковується з цього визначення, термін «житло» містить більш жорсткі вимоги порівняно з «місцем проживання». Отже, не будь-яке місце проживання може бути визнано житлом (наприклад, готель, санаторій, притулок тощо).

Другою ознакою житла є його придатність для проживання в ньому людини. Тобто, житло має відповідати всім будівельним, архітектурним, санітарним, пожежним та іншим нормам, з огляду на які можливе безпечне проживання в ньому людини. Це визначається безпосередньо в процесі введення житлового будинку в експлуатацію [13].

Придатність житла для проживання в ньому людини регламентується житловим законодавством України. Відповідно до Закону України «Про комплексну реконструкцію кварталів (мікрорайонів) застарілого житлового фонду» від 22 грудня 2006 року непридатні для проживання будинки – це

житлі будівлі, які згідно із законодавством визнані аварійними або ветхими. Зокрема, непридатним для проживання визнається будинок, який має більше ніж 81 % фізичного зносу. Крім того, придатність для проживання людини в новому будинку визначається через введення його в експлуатацію відповідними спеціалістами та відповідною державною реєстрацією новозведеного будинку як житлового в порядку, визначеному для реєстрації об'єктів нерухомості [14].

Відповідно до ст. 379 ЦК України існують такі види житла: житловий будинок, квартира та інші приміщення, визначення яких подано в статтях 380–382 [6].

Водночас у Постанові Пленуму Верховного Суду України від 28 березня 2008 року № 2 «Про деякі питання застосування судами України законодавства при дачі дозволів на тимчасове обмеження окремих конституційних прав і свобод людини і громадянина під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, дізнання і досудового слідства», житлом особи визначено:

1) особистий будинок з усіма приміщеннями, які призначені для постійного чи тимчасового проживання в них, а також ті приміщення, які хоча й не призначені для постійного чи тимчасового проживання в них, але є складовою будинку;

2) будь-яке житлове приміщення, незалежно від форми власності, яке належить до житлового фонду і використовується для постійного або тимчасового проживання (будинок, квартира в будинку будь-якої форми власності, окрема кімната в квартирі тощо);

3) будь-яке інше приміщення або забудова, які не належать до житлового фонду, але пристосовані для тимчасового проживання (дача, садовий будинок тощо) [15].

Зазначимо, що КПК України встановлено, що житлом не є приміщення, спеціально призначені для утримання осіб, права яких обмежені законом. Тобто, можна резюмувати, що будь-яке приміщення, у якому мешкає особа, є житлом.

Утім, ураховуючи, що згідно з вимогами ст. 17 Закону України від 23 лютого 2006 року № 3477-IV «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» судам потрібно враховувати, що відповідно до практики Європейського суду з прав людини поняття «житло» у ч. 1 ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод охоплює не лише житло фізичних осіб. Воно може поширюватися на офісні приміщення, які належать фізичним особам, а також офіси юридичних осіб, їх філій та інші приміщення [16].

Термін «житло» тлумачиться також і в положеннях КПК України. Зокрема, згідно з ч. 2 ст. 233 КПК України житло особи – це будь-яке приміщення, яке перебуває в постійному чи тимчасовому володінні особи, незалежно від його призначення й правового статусу, та пристосоване для постійного або тимчасово проживання в ньому фізичних осіб, а також усі складові частини такого приміщення [17]. Таким чином, з наведеного

вбачається, що в ч. 2 ст. 233 КПК України надано неповне визначення змісту поняття «житло», з огляду на що існує потреба усунення цього недоліку.

Висновки. Ураховуючи викладене, доходимо висновку, що обстеження житла чи іншого володіння особи шляхом таємного проникнення в них – це один із дозволених законами видів спеціальної діяльності правоохоронних органів, метою якого є отримання первинної оперативно-розшукової інформації, превенція та розслідування злочинів.

Використані джерела:

1. Академічний тлумачний словник української мови : позначення «обстеження». URL: <http://sum.in.ua/s/obstezhennja>
2. Всесвітній словник Української мови – «обстеження». URL : <http://uk.worldwidedictionary.org/>
3. Академічний тлумачний словник української мови : позначення «проникнення». URL: <http://sum.in.ua/s/pronyknennja>
4. Академічний тлумачний словник української мови : позначення «житло». URL: <http://sum.in.ua/s/zhytlo>.
5. Щодо надання роз'яснення терміна "інше володіння особи" : лист Міністерства юстиції України від 31.07.2013 № 423-0-2-13/11. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v423-323-13>
6. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV (поточна редакція на підставі Закону України від 06 листопада 2014 року № 1206-18). URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
7. Житловий кодекс Української РСР від 30 червня 1983 року № 5464-X (поточна редакція на підставі Закону України від 01 січня 2016 року № 928-19). URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5464-10>
8. Про власність : Закон України від 07 лютого 1991 року № 697-XII (утратив чинність на підставі Закону України від 20 червня 2007 року № 997-16). URL:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.
<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/697-12>
9. Про судову практику у справах про злочини проти власності : постанова Пленуму Верховного Суду України від 06 листопада 2009 року № 10. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09>
10. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України. Т. 1. URL : <http://mego.info/%D0>
11. Про порядок обстеження стану жилих будинків з метою встановлення їх відповідності санітарним та технічним вимогам та визнання жилих будинків і жилих приміщень непридатними для проживання : постанова Ради Міністрів СРСР від 26 квітня 1984 року № 189. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/189-84-%D0%BF12>.
12. Про приватизацію державного житлового фонду : Закон України від 08 жовтня 1992 року № 2482-XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2482-12>
13. Про Порядок прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів : постанова Кабінету Міністрів України від від 13 квітня 2011 року № 461. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/461-2011-%D0%BF>
14. Про комплексну реконструкцію кварталів (мікрорайонів) застарілого житлового фонду : Закон України від 22 грудня 2006 року № 525-V. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/525-16>

15. Про деякі питання застосування судами України законодавства при дачі дозволів на тимчасове обмеження окремих конституційних прав і свобод людини і громадянина під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, дізнання і досудового слідства : постанова Пленуму Верховного Суду України від 28 березня 2008 року №2. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-08>

16. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 лютого 2006 року № 3477-IV. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>

17. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

Стаття надійшла до редакції 17.01.2018

Подгородний С. Д. Содержание дефиниции «обследования жилья или иного владения лица путем тайного проникновения в них»

В статье с целью определения содержания обследования жилья или иного владения лица путем тайного проникновения в них проанализированы семантические значения слов, входящих в указанную дефиницию, действующие нормативные акты. В результате проведенного исследования сделан вывод, что обследование жилища или иного владения лица путем тайного проникновения в них – это один из разрешенных законами видов специальной деятельности правоохранительных органов, целью которого является получение первичной оперативно-розыскной информации, превенция и расследования преступлений.

Ключевые слова: обследование жилища или иного владения лица путем тайного проникновения в них, негласные следственные (розыскные) действия, подразделения Национальной полиции.

Podgorodnyi S. Content of the Definition of Inspection of Accommodation or other Possession of a Person by Secretly Penetrating into them

The article is devoted to determining the content of the survey of housing or other possession of a person by secretly penetrating them in connection with the fact that, despite the provision of a certain status of the examination of housing or other possession of the person by units of the National Police by secretly penetrating them to the domestic legislator in the national legislation, the content is weakly revealed. The filling of the indicated activity, in particular the concepts used in theory and practice (inspection, housing, other possession of the person, penetration), on which the success of the document depends entuvannya or investigate crimes. At the same time, the article defines the semantic meaning of the words "survey", "penetration", "person's dwelling", "other possession of a person" in order to determine the content of the examination of a dwelling or other possession of a person by secretly penetrating them in the first place.

Secondly, the normative acts of the current legislation are analyzed, in particular: the Civil and Criminal Procedural Codes of Ukraine, the Housing Code of the RSFSR of June 30, 1983, the Laws of Ukraine of October 8, 1992 "On the Privatization of the State Housing Fund", dated 22.12.2006. On the Complex Reconstruction of Quarters (Neighborhoods) of an Outdated Housing Fund ", dated February 23, 2006: "On the Implementation of the Decisions and Application of the Practice of the European Court of Human Rights", the Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine of November 6, 2009 No. 10" On Judicial Practice in Cases ah on crimes against property

", dated 28.03.2008 №2" On some issues of application by the courts of Ukraine of legislation when granting permits for the temporary restriction of certain constitutional rights and freedoms of man and citizen during the conduct of operational-search activities, inquiry and pre-trial investigation ", the resolution Council of Ministers of the USSR dated April 26, 1984, No. 189 "On the procedure for inspection of the condition of residential buildings in order to establish their compliance with sanitary and technical requirements and the recognition of residential buildings and dwellings unsuitable for living", p Class Cabinet of Ministers of Ukraine from 13.04.2011 number 461 "On the Procedure for the commissioning of completed construction projects."

As a result of the correlation of the normative definition of "housing of the person" noted the problematic aspects, in particular, that in Part 2 of Art. 233 CPC of Ukraine provided incomplete definition of the content of the concept of "housing", in connection with which there is a need to eliminate this disadvantage.

As a result of the study, it was concluded that examination of housing or other possession of a person through secret access to them is one of the permitted laws of the types of special activities of law enforcement agencies whose purpose is to obtain primary operational intelligence information, prevention and investigation of crimes.

Keywords: examination of housing or other possession of a person by secretly penetrating them, secret investigation (search) actions, units of the National Police.

УДК 340.12:342.15

В. М. Янко

ОСОБЛИВОСТІ МЕХАНІЗМУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАРОДНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ: КРИМІНАЛЬНО- ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

У статті розкрито механізм правового регулювання відносин із забезпечення народного суверенітету кримінально-правовими засобами. Висвітлено позицію щодо дефініції народного суверенітету та його кримінально-правової охорони. Виділено три стадії механізму правового регулювання відносин із забезпечення народного суверенітету. Звернуто увагу, що наявна в Україні система кримінально-правової охорони народного суверенітету з урахуванням останніх подій на Донбасі та в Криму потребує оновлення та повинна містити адекватну відповідь на усі нинішні та можливі форми загроз у цій сфері.

Ключові слова: народний суверенітет, механізм правового регулювання, кримінальне право, кримінально-правова охорона, суспільні відносини.

Постановка проблеми. Проголошення Конституцією України 1996 року нашої країни суверенною й незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою значно підвищило актуальність та значущість аналізу фундаментальних принципів, що лежать в основі конституційного ладу України та формують підвалини розвитку і взаємодії держави, суспільства та права. У системі цих базових принципів одну з ключових позицій займає принцип народного суверенітету, який установлює не лише те, що народ визнається в Україні носієм суверенітету і є єдиним джерелом влади (ст. 5 Конституції України), але й задає характер та тип відносин, що формуються між державою й громадянами в ході державно-правового розвитку